

JAKUB BŁACHUT*

**ODDZIAŁYWANIE SPECJALNYCH STREF
EKONOMICZNYCH NA ŚRODOWISKO
PRZYRODNICZE – PRZYKŁAD MIELCA****IMPACT OF SPECIAL ECONOMIC ZONES ON NATURAL
ENVIRONMENT – MIELEC CASE STUDY****Streszczenie**

W latach 90. ubiegłego wieku w Polsce rozpoczął się proces tworzenia Specjalnych Stref Ekonomicznych. Motorem tych zdarzeń były przemiany społeczno-polityczne w kraju. Obecnie obszary te są mają wysoki wskaźnik absorpcji funduszy unijnych na rozbudowę infrastruktury. Od 1994 roku, kiedy to w życie weszła Ustawa o specjalnych strefach ekonomicznych na terytorium Polski, aż do dzisiaj analizowane są skutki i sposób oddziaływania ich na otoczenie. W wielu publikacjach podkreśla się pozytywny wpływ na gminy, w których zostały usytuowane poszczególne strefy.

W przypadku prezentowanych lokalizacji można zauważyć znaczący przyrost inwestycji. Obie Specjalne Strefy Ekonomiczne są dobrymi przykładami wprowadzonej w Polsce w 1994 r. ustawy, instrumentu polityki regionalnej do celów wspierania rozwoju obszarów depresji gospodarczej po 1989 r. Na sukces ten miała wpływ przede wszystkim aktywność lokalnych władz.

Słowa kluczowe: Specjalna Strefa Ekonomiczna, Mielecka Specjalna Strefa Ekonomiczna, Łódzka Specjalna Strefa Ekonomiczna, Mielec, Piotrków Trybunalski

Abstract

Fuelled by the social and political changes in the country, the process of establishing Special Economic Zones began in Poland in 1990s. Today, the Zones feature high level of absorption of EU funds earmarked to development of infrastructure. The means and results of environmental impact of these have been analysed in Poland since the Act on Special Economic Zones came into effect in 1994. Numerous publications emphasise positive influence that the individual zones exert on the communes within which they are situated, including a marked increase in investments. The two Mielec Special Economic Zones provide good examples of how the Act of 1994 works in the capacity of a regional policy instrument for supporting the development of areas negatively influenced by post-1989 depression. An important component success in their case is also the activity of local authorities.

Keywords: Special Economic Zone, Special Economic Zone Mielec, Special Economic Zone Łódź, Mielec, Piotrków Trybunalski

* Mgr inż. arch. Jakub Błachut, Instytut Projektowania Miast i Regionów, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska.

1. Ogólna charakterystyka powstania Specjalnych Stref Ekonomicznych na terenie Polski

Powolywanie i funkcjonowanie w Polsce obszarów uprzywilejowanych w postaci Specjalnych Stref Ekonomicznych (SSE) datuje się na połowę lat 90. ubiegłego wieku. Motorem tych zdarzeń były przemiany społeczno-polityczne w kraju z przełomu ósmej i dziewiątej dekady oraz konieczność zdynamizowania rozwoju gospodarczego na podstawie nowych technologii. Istotnym zagadnieniem było również złagodzenie powstałego szoku transformacyjnego i problemu dużego strukturalnego bezrobocia w obszarach likwidowanego, przestarzałego i deficytowego przemysłu. Obszary szczególnie kwalifikujące się do udzielenia takiej pomocy obejmowały stare okręgi przemysłowe wymagające głębokiej restrukturyzacji (Górnśląski Okręg Przemysłowy, Łódzki, Sudecki oraz Staropolski Centralny Okręg Przemysłowy), miasta o monokulturze przemysłowej (np. Mielec, Wałbrzych), zagrożone recesją i degradacją społeczną regiony rolnicze zdominowane przez PGR (dawne województwa: elbląskie, koszalińskie, olsztyńskie, śląskie i suwalskie).

Powstawanie i funkcjonowanie Specjalnych Stref Ekonomicznych w Polsce jest oparte na ustaleniach prawnych, takich jak ustawy (niestety często modyfikowane) oraz rozporządzeniach Rady Ministrów dotyczące tworzenia poszczególnych stref, regulaminy stref i plany zagospodarowania przestrzennego¹. Pierwsze dyskusje rozpoczęły się już pod koniec 1993 r., a 20 października 1994 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej zatwierdził pierwszą ustawę² oraz odpowiednie rozporządzenia³, co dało podstawy do tworzenia Specjalnych Stref Ekonomicznych.

Do końca 2004 r. na obszarze Polski znajdowało się 14 Specjalnych Stref Ekonomicznych o 134 lokalizacjach, obejmujących terytorium 79 miast i 55 gmin wiejskich. Powierzchnia, jaką zajmowały tereny objęte statusem Specjalnej Strefy Ekonomicznej wynosiła 6526,3 hektarów, co stanowiło 0,02% powierzchni kraju. Rozproszenie obiektów jest tak duże, że nazwy poszczególnych stref w niewielkim stopniu oddają faktyczne miejsca ich lokalizacji, wskazując co najwyżej na miejsce położenia głównej siedziby strefy. Na terenach stref działało do końca 2004 r. ponad 420 przedsiębiorstw, korzystających z zezwoleń⁴ na prowadzenie działalności oraz liczna grupa firm nie posiadająca przywilejów. W 2007 r. zostało wydane pozwolenie na rozszerzenie obecnie działających stref o pow. 2143 ha, lecz na okrojonych zasadach, dostosowanych do wymagań Unii Europejskiej.

W niniejszym artykule na podstawie analizy gminy Mielec przedstawiono zmiany w środowisku naturalnym, wynikające z faktu funkcjonowania na jej terenie Specjalnej Strefy Ekonomicznej.

2. Gmina Mielec i Mielecka Specjalna Strefa Ekonomiczna – oddziaływanie na środowisko naturalne

Jako pierwsza w Polsce powstała Mielecka Specjalna Strefa Ekonomiczna, położona na terenie Centralnego Okręgu Przemysłowego (COP). W okresie poprzedniego systemu politycznego na tym obszarze koncentrował się przemysł zbrojeniowy i ciężki, co skutkowało dużym obciążeniem zanieczyszczeniami tego terenu.

Obecnie, po okresie przemian gospodarczych w Polsce, Gmina Miejska Mielec ma wiele korzystnych czynników, które pozwalają na prawidłowy i zrównoważony rozwój tego

65-tysięcznego ośrodka administracyjno-przemysłowego, położonego w centrum ziemi mieleckiej. Do jej istotnych walorów należy zaliczyć:

- zlokalizowane na jej terenie obszary uprzywilejowane w postaci SSE,
- prężnie rozwijające się zakłady wdrażające nowe technologie,
- historyczne uwarunkowania przemysłowe,
- niskie koszty pracy,
- dostępność wysoko wykwalifikowanych pracowników.

Konsekwentna realizacja zamierzeń zgodnych ze strategiami rozwoju miasta, powiatu i województwa podkarpackiego, a w szczególności ich spójność wpływają na wzrost szans dla wniosków, jakie Urząd Miejski oraz inni beneficjenci z terenu gminy składają, aby uzyskać środki finansowe na inwestycje z europejskich funduszy. Gmina Mielec na podstawie badań prowadzonych przez WIOŚ (Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Rzeszowie) wytypowała główne potrzeby miasta zarówno w zakresie ochrony środowiska naturalnego, jak i jego poprawy. Badania te wykazały w 1999 r., że należy wzmocnić ochronę wód powierzchniowych, a także modernizować gospodarkę ściekowo-kanalizacyjną.

Podczas analizy ankiety przeprowadzonej wśród mieszkańców wykazano, że spośród kilkunastu kierunków przedstawionych w ankiecie na czoło wysunęła się potrzeba generalnych zmian w układzie komunikacyjnym miasta (72% ankietowanych). Pojawiło się też oczekiwanie, że władze miejskie w ramach ochrony środowiska naturalnego pilnie uporządkują miejską gospodarkę ściekowo-kanalizacyjną (ok. 30% ankietowanych).

W sferze inwestycyjnej nad wyraz pozytywne są skutki ubiegania się Gminy Miejskiej Mielec o środki na rozwój i modernizację infrastruktury technicznej i społecznej. W ostatnich kilku latach przyznano Gminie Miejskiej Mielec ok. 26 mln euro (ponad 110 milionów PLN) z funduszy Unii Europejskich. Są to środki finansowe przeznaczone na cele publiczne w zakresie budowy obiektów ekologicznych, modernizacji mieleckiego układu komunikacyjnego, informatyzacji instytucji miejskich, unowocześniania oświaty, prowadzenia szkoleń restrukturyzacyjnych i tworzenia zaplecza dla działalności promocyjnej i wystawienniczej.

2.1. Najważniejsze inwestycje Gminy Miejskiej Mielec w latach 1998–2005

W 2005 r. Mielec otrzymał prawie 19 milionów euro w ramach europejskiej pomocy finansowej ISPA na rozpoczęcie budowy nowej oczyszczalni ścieków, której dofinansowanie z budżetu funduszu wyniosło ponad 15 milionów euro. Te dodatkowe 4 miliony euro przyznano na budowę kolektorów zbiorczych. Europejskie fundusze pokryją 70% kosztów inwestycji. Pozostałe 30% środków w kwocie zapewni budżet miasta Mielca. Całość zadania będzie kosztowała 26 860 000 euro. Zakres inwestycyjny obejmuje:

- budowę oczyszczalni ścieków,
- budowę i modernizację sieci kanalizacyjnej,
- nadzór nad wdrażaniem projektu,
- pomoc techniczną przy wdrażaniu i przygotowaniu dokumentacji projektowej.

Zauważalne ostatnio ożywienie gospodarcze w Polsce ma realny wpływ na rozwój Mielca. Swoistego rodzaju boom inwestycyjny, jaki nastąpił w ostatnich kilku latach w SSE Mielec, spowodował, że do 2004 r., „osiedliło się” tam 80 przedsiębiorstw, w tym 55 firm posiadających zezwolenia na korzystanie z pomocy publicznej. Wymusiło to na władzach miasta zmianę nie tylko podejścia do tych inwestycji, ale również działań wspo-

magających. Wdrażane są prace drogowe, które w zasadniczy sposób rozwiążą uciążliwość przejazdów ciężkiego transportu kołowego przez centralne rejony miasta oraz działania podnoszące jakość infrastruktury technicznej.

Władze miasta na bieżąco monitorują stan środowiska naturalnego na obszarze miasta. Na podstawie raportów rocznych można jednak stwierdzić, że nie wszystkie firmy na obszarze strefy wywiązują się ze zobowiązań dotyczących ochrony środowiska.

Pośród wielu firm wytwórczych działających na terenie Euro-Parku Mielec szczególną uwagę należało by zwrócić na branżę zajmującą się ekologią. Za ciekawy przykład współpracy może posłużyć działalność EURO-EKO Sp. z o.o.

Firma ta powstała w marcu 2000 r. do obsługi infrastruktury wodno-ściekowej i gospodarki odpadami na terenie Specjalnej Strefy Ekonomicznej Euro-Park Mielec. Firma siecią wodociągową dostarcza wodę głębinową ze Stacji Uzdatniania Wody w Szydłowcu dla ponad 80 przedsiębiorców działających na terenie SSE oraz w jej pobliżu. Od wszystkich odbiorców wody z terenu SSE oraz przyległych dzielnic odbierane są ścieki sanitarne i oczyszczane w biologiczno-mechanicznej oczyszczalni ścieków. W 2002 r. został wdrożony projekt zagospodarowania ścieków pochodzących z przeróbki drewna i produkcji płyt wiórowych – termiczno-chemiczno-biologiczna metoda utylizacji ścieków zawierających duże ilości formaldehydu oraz innych płynnych substancji odpadowych z produkcji płyt. Ponadto firma oferuje przedsiębiorcom SSE Euro-Park Mielec kompleksowe rozliczenie Ustawy opakowaniowej przez odbiór makulatury oraz rozliczenie poziomów recyklingu. Najnowszym przedsięwzięciem jest produkcja paliw alternatywnych z odpadów. Oprócz względów ekonomicznych przedsięwzięcie zapewni utylizację ponad 2000 ton/miesiąc odpadów z terenu SSE. Spółka prowadzi także działalność w zakresie unieszkodliwiania przez składowanie niektórych odpadów niebezpiecznych oraz innych niż niebezpieczne w 4-komorowym, zadaszonym zbiorniku betonowym. W obiekcie znajduje się wewnętrzny drenaż, umożliwiający usuwanie odcieków, oraz system piezometrów, których eksploatacja potwierdza szczelność zbiorników.

Niestety, mówiąc o ochronie środowiska na terenie Mieleckiej SSE, nie można pominąć negatywnych skutków jej rozwoju. Na terenie strefy funkcjonuje kilka firm, które pomimo kar, jakie im grożą za nieprzestrzeganie norm emisji nadal ich nie przestrzegają. Do głównych trucicieli na tym obszarze należy firma Konospan – wytwórca materiałów budowlanych na bazie surowców naturalnego drewna.

3. Wnioski

Od 1994 r., kiedy to w życie weszła Ustawa o specjalnych strefach ekonomicznych na terytorium Polski, aż po dzień dzisiejszy analizowane są skutki i sposób ich oddziaływania na otoczenie. W wielu publikacjach podkreśla się pozytywny wpływ na gminy, gdzie zostały rozlokowane inwestycje strefy.

W przypadku prezentowanej lokalizacji można zauważyć przyrost inwestycji w Specjalnej Strefie Ekonomicznej. Podany przykład jest wzorcowy dla prowadzonej polityki regionalnej wspierania rozwoju obszarów depresji gospodarczej po 1989 r.

Na sukces ten złożyła się przede wszystkim aktywność lokalnych władz. W tym przypadku można przyznać rację, że; „*Czasami realizacja jednej inwestycji może stać się czynnikiem podnoszącym atrakcyjność funkcjonalną i przestrzenną całego regionu, wpływając*

*jednoznacznie na wzrost jego konkurencyjności*⁵. Ten przyrost inwestycji rozpoczął się właśnie wraz z lokalizacją Specjalnej Strefy Ekonomicznej na tym obszarze.

Lokalizacja SSE w Mielcu pozwoliła zarówno na adaptację przestrzeni po upadłych zakładach, jak i na absorpcję zasobów osobowych. Jednak wraz ze wzrostem inwestycji na terenie SSE Mielec wzrosło także zagrożenie dla środowiska naturalnego. Jakkolwiek inwestycje w tym regionie nie są szczególnie niebezpieczne dla środowiska, to jednak należy pamiętać, że w przypadku dużej intensyfikacji przemysłu wytwórczego nieuniknione jest oddziaływanie na środowisko.

W latach 1998–2005 w Mielcu realizowano zadania zaplanowane w strategii rozwoju miasta i pokonano spory dystans na drodze do osiągnięcia standardów europejskich. Zmodernizowano wewnętrzny układ komunikacyjny miasta, a inne inwestycje zmieniły miejskie osiedla mieszkaniowe, podnosząc ich standard.

Analizując wybrany przykład, można stwierdzić, że umiejscowienie na terenie gminy Mielec Specjalnej Strefy Ekonomicznej w znaczącym stopniu wpłynęło na późniejszą politykę władz gminy dotyczącą ochrony środowiska naturalnego. Należy przyjąć, że dodatkowe inwestycje w dużym stopniu rozwiązały problemy, z którymi borykały się władze gminy. Za najważniejsze można uznać:

- wysoki poziom bezrobocia strukturalnego na obszarze gminy,
- brak nowych inwestycji,
- zaniedbane obszary poprzemysłowe,
- niski stan dochodów gminy z podatków gruntowych.

Reasumując, należy stwierdzić, że w prezentowanej gminie Mielec niewątpliwie czerpie się korzyści z posiadania na swym terenie Specjalnej Strefy Ekonomicznej, jednak aspekty ochrony środowiska nie mogą zostać całkowicie przysłonięte przez aspekty ekonomiczne. Na terenie strefy działa kilka firm, które nie spełniają norm emisji zanieczyszczeń lotnych. Dzięki regulacjom prawnym na terenie SSE każde przekroczenie dopuszczalnych norm zanieczyszczenia powietrza jest obciążone wysokimi karami pieniężnymi. Zakłady te są także zobligowane do stosowania technologii poprawiających stan środowiska.

Przypisy

¹ Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o zmianie Ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych oraz o zmianie niektórych ustaw (DzU Nr 117, poz. 1228). Ustawa z dnia 2 października 2003 r. o zmianie Ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych i niektórych ustaw (DzU Nr 188, poz. 1840). Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 września 2004 r. w sprawie Mieleckiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (DzU Nr 218, poz. 2209).

² Ustawa z dnia 20 października 1994 r. o specjalnych strefach ekonomicznych (DzU Nr 123, poz. 600).

³ Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 10 grudnia 1996 r. w sprawie ustalenia planu rozwoju Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Mielcu (DzU Nr 154, poz. 749).

⁴ Zezwolenie na działalność w Specjalnej Strefie Ekonomicznej jest podstawą do korzystania z pomocy publicznej. Jest ono wydawane przez zarządzającego daną strefą i określa przedmiot działalności gospodarczej oraz warunki dotyczące wielkości zatrudnienia i inwestycji. Na terenie strefy można prowadzić działalność gospodarczą bez zezwolenia, ale dochody z tej działalności nie podlegają zwolnieniu od podatku dochodowego.

⁵ E. Węclawowicz-Bilska, *Konkurencyjność miast i regionów jako problem planowania przestrzennego w perspektywie integracji z Unią Europejską*, [w:] *Uwarunkowania regionów i możliwości zwiększania ich atrakcyjności*, Kraków 2003.

Literatura

- [1] Błachut J., *Zmiany przestrzenne powstałe w wyniku inwestycji finansowanych ze środków unijnych w obszarach oddziaływania Specjalnych Stref Ekonomicznych – wybrane przykłady*, [w:] Węclawowicz-Bilska E. (red.), *Skutki przestrzenne przebudowy miast i regionów z udziałem środków unijnych*, Instytut Projektowania Miast i Regionów, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska, Kraków 2006.
- [2] Gwosdz K., Jarczewski W., Huculak M., Wiederman K., *Specjalne Strefy Ekonomiczne w Polsce. Założenia a praktyka*, [w:] *Dziesięć lat doświadczeń polskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej*, Mielec 1995–2005.
- [3] Gwosdz K., Jarczewski W., *Relacje między funkcjonowaniem strefy a gminą*, [w:] *Dziesięć lat doświadczeń polskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej*, Mielec 1995–2005.
- [4] Węclawowicz-Bilska E., *Konkurencyjność miast i regionów jako problem planowania przestrzennego w perspektywie integracji z Unią Europejską*, [w:] *Uwarunkowania regionów i możliwości zwiększania ich atrakcyjności*, Kraków 2003.
- [5] Węclawowicz-Bilska E., *Obszary innowacyjne – możliwości i ograniczenia rozwoju przestrzennego w Polsce*, [w:] Węclawowicz-Bilska E., Zuziak Z.K. (red.), *Planowanie przestrzenne a wyrównywanie szans w obszarach rozszerzonej Unii Europejskiej*, Instytut Projektowania Miast i Regionów, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska, Kraków 2004.
- [6] www.mielec.pl.